

Наталія Стеца, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи
Рівненського державного гуманітарного університету

НАУКОВІ ПОГЛЯДИ НА СОЦІАЛЬНУ РОБОТУ ЯК НА СУСПІЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Досліджуються наукові підходи до розуміння соціальної роботи як складного соціального феномена. Зокрема, розглядаються основні закономірності та принципи цієї діяльності на основі досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених. Автори аналізують взаємозв'язок соціальних процесів у суспільстві, соціальної політики та практики соціальної роботи, а також висвітлюють роль професіоналізму й етичних принципів у роботі соціальних працівників. Крім того, звертається увага на різноманітність підходів до визначення принципів соціальної роботи та їхню значущість у конкретних ситуаціях.

Ключові слова: наукові погляди; соціальна робота; суспільний феномен; наукові дослідження; теоретичний аналіз; соціальна теорія; суспільні взаємовідносини.

Літ. 14.

**Nataliya Stetsa, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Pedagogy, Educational Management and Social Work Department,
Rivne State Humanitarian University**

SCIENTIFIC VIEWS ON SOCIAL WORK AS A SOCIAL PHENOMENON

Scientific approaches to understanding social work as a complex social phenomenon are studied, social work is considered as a complex and dynamic process aimed at helping people overcome life's difficulties and improve the quality of their lives. The main scientific approaches to social work, in particular, institutional, psychological, socio-pedagogical and socio-economic, are investigated within the scope of this topic.

In particular, the main regularities and principles of this activity are considered based on the research of domestic and foreign scientists. The authors analyze the relationship between social processes in society, social policy and the practice of social work, and also highlight the role of professionalism and ethical principles in the work of social workers. In addition, attention is drawn to the variety of approaches to defining the principles of social work and their significance in specific situations.

Concepts of social work as a profession, and its role in strengthening social justice and ensuring social integration are considered. The contribution of social workers to the support of the most vulnerable segments of the population, such as children, the elderly, the disabled and the unemployed, is analyzed. Attention is drawn to the ethical principles and values that underlie social work, as well as to the need for continuous professional development and an interdisciplinary approach to solving social problems.

Social work as a social phenomenon is an important element of the modern social environment aimed at ensuring well-being and social justice. Scientific views on social work demonstrate its versatility and necessity in the conditions of a constantly changing society. Thanks to a comprehensive approach that covers institutional, psychological, socio-pedagogical and socio-economic aspects, social work provides effective support to the most vulnerable segments of the population.

Keywords: scientific views; social work; social phenomenon; scientific research; theoretical analysis; social theory; social relations.

Актуальність проблеми полягає у тому, що зростає складність сучасного суспільства і збільшується число людей, яким потрібні підтримка та допомога. Зміни у демографічній структурі, економічній ситуації, технологічному процесі, а також соціальні та культурні зміни породжують нові виклики і проблеми, які потребують відповідних стратегій та методів соціальної роботи. Наприклад, зростаюча кількість старшого населення, велика кількість мігрантів, проблеми зайнятості, наркотиків, або насильства у сім'ї – це лише деякі, що потребують уваги соціальних працівників. Крім того, соціальна робота також стикається з новими викликами, пов'язаними

зі змінами у вимогах до якості й ефективності послуг, змінами в законодавстві та політиці соціального захисту, а також із розвитком нових технологій, які можуть бути використані для поліпшення роботи в цій галузі.

Аналіз досліджень та публікацій. Демонструється різноманітність підходів та концепцій, які використовуються в українських дослідженнях у цій області. Українські вчені, зокрема І. Зверева, І. Козубовська, В. Полтавець, М. Лукашевич, Т. Семігіна, І. Мигович, В. Жмир, М. Колотило та інші, внесли значний вклад у розуміння та розвиток соціальної роботи як суспільного феномену. Одним із ключових аспектів їхніх досліджень є виділення

різних груп понять у сфері соціальної роботи, таких як запозичені, загальні та специфічні. Це дозволяє краще розуміти та систематизувати теоретичні основи і поняття, що використовуються в означеній галузі. Порівняно зі світовими дослідженнями, українські вчені активно вивчають роль соціальної роботи у підтримці соціальної справедливості та захисту найбільш вразливих верств суспільства. Вони також досліджують поняття соціальної роботи як професійної діяльності, спрямованої на розв'язання соціальних проблем і сприяння соціальним змінам.

Постійний розвиток понять та методології соціальної роботи в Україні підтримується активною діяльністю науковців, що сприяє поступовому вдосконаленню практики та підвищенню ефективності соціальної роботи в українському суспільстві.

Мета статті полягає в осмисленні ролі та значення соціальної роботи у сучасному суспільстві через призму наукових досліджень і публікацій, спрямоване на розкритті різноманітних поглядів вчених на сутність, завдання, методи й ефективність соціальної роботи як інструмента соціальних змін і поліпшення добробуту громадян.

Соціальна робота відтворюється у формі соціальної допомоги, пристосованої до конкретного історичного контексту та умов національно-культурного, соціально-політичного розвитку і політики країни. Ця сфера діяльності вимагає не лише спеціалізованих знань управління, педагогіки, права та психології, а й вищих моральних якостей, щоб уникати маніпуляцій у корисливих цілях.

Сьогодні стає очевидним, що проблема соціальної роботи як важливого елемента суспільства стає нагальною. Протягом тривалого періоду різні професіонали здійснювали соціальну роботу в межах своїх відомств, не завжди дбаючи про загальну політику соціального захисту.

На початку ХХ ст. соціальна робота виокремилася як самостійна професія, проте і далі точаться дискусії щодо того, чи вона є окремою професією чи лише сферою діяльності інших спеціалістів.

У сучасному світі, особливо в країнах Східної Європи, і також в Україні, соціальна робота стає невід'ємною складовою системи підтримки населення. Спеціалісти у цій галузі допомагають тим, хто потребує соціальної допомоги, усувати проблеми, що виникають у їхньому житті, а також беруть участь у розробці законодавства, спрямованого на захист інтересів населення.

Сучасне розуміння соціального розвитку підкреслює важливість створення умов для гідного життя та вільного розвитку людини, а це – охорона праці, здоров'я, гарантована оплата праці, державна підтримка родини, дітей, інвалідів та літніх громадян, розвиток системи соціальних послуг та інші

заходи соціального захисту. Україна, переходячи до ринкової економіки, стикається з потребою подальшого розвитку системи соціальної роботи, враховуючи свої специфічні умови і фактори, такі як економічний розвиток, культурне середовище та соціальна диференціація. Досвід зарубіжних країн у сфері соціальної роботи може стати важливим джерелом навчання і вдосконалення системи соціального захисту в Україні. У зв'язку з прийняттям низки законів та положень, що стосуються соціальної роботи в Україні (“Про соціальну роботу з дітьми та молоддю, 2021”, “Про соціальну роботу, 2021” [5], “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії, 2022” та інші) [6], виникла потреба у вивченні і розвитку професійної соціальної роботи, це знову піднімає питання історії соціальної роботи, її теоретичних основ, а також ролі та функцій її учасників [4].

Сьогодні увага вчених і практиків зосереджена на таких проблемних аспектах, як неоднозначність у визначенні понять у сфері соціальної роботи, їхня семантична складність та взаємозв'язок з іншими соціальними явищами. Розуміння термінів, таких як бідність, відчуженість, девіантна поведінка, викликає суперечки, оскільки вони мають історично змінні конотації, залежно від культурного та історичного контексту. Складність та багаторівневість взаємозв'язків між “індивідом – суспільством”, “групою – суспільством” та “групою – індивідом”, які постійно змінюються і сьогодні вивчаються в рамках різних методологічних підходів, таких як феноменологія допомоги та феноменологія діяльності. Проблема професійної ідентичності соціальних працівників: вони виступають як представники державної влади, але водночас зобов'язані захищати права й інтереси найменш захищених верств суспільства. Вплив соціальних уявлень та знань соціальних працівників на суспільство. Їхня робота може мати значний вплив на суспільну свідомість та соціальний контроль. На відміну від благодійності, де акцент стоїть на особі, яка надає допомогу, у сфері соціальної роботи основну роль відіграє клієнт, а головною метою є його звільнення від необхідності у соціальному працівникові, сприяння самопідтримці та самопомозі [10].

Початок нового етапу у формуванні наукової парадигми соціальної роботи в Україні відбувся у 90-х рр. Прийняття Закону України “Про соціальну роботу” [5], свідчить про визнання нової професії – соціальний працівник, та введення нової спеціальності в закладах вищої освіти – соціальна робота, це спонукало до розвитку наукової думки, спрямованої на практичні аспекти у сфері соціального обслуговування та створення нових соціальних інфраструктур [3].

Сучасне розуміння соціальної роботи передбачає розгляд цього явища з таких поглядів, як склад-

ного соціального феномена, що відображає роль суспільства у збереженні та розвитку людини; як науки, що має свій об'єкт, предмет, закони, принципи та методи дослідження; як професійної діяльності, пов'язаної з наданням певних видів допомоги різним групам населення у розв'язанні їхніх проблем; як комплексу навчальних предметів, які становлять основу формування професійного самовизначення визначених фахівців [8].

Українські дослідники І. Зверева та І. Козубовська виділили три основні групи понять у сфері соціальної роботи:

- запозичені – терміни та концепції, що не є характерними для теорії соціальної роботи, оскільки вони розглядаються іншими науками;

- загальні – терміни та концепції, що належать переважно до теорії соціальної роботи, але використовуються також в інших галузях знань. До цієї групи належать поняття: соціальна реабілітація, соціальна адаптація, соціальний захист, соціальний інститут, соціальна діагностика, соціальне інспектування та ін [7]. У своєму відмінному від інших підходів визначенні суті соціальної роботи можна виділити групу специфічних понять і категорій, які властиві саме теорії соціальної роботи. Вони відображають основні аспекти інституту соціальної роботи, описують його різні вияви і характеризують якість його виконання. З-поміж них можна відзначити: соціальний працівник, соціальний педагог, соціальне обслуговування, соціальний супровід, соціальне страхування, волонтерський рух та інші. Авторки також розглядають у цій групі понять такі терміни, як соціум, соціальне середовище, соціальні відносини, соціалізація, соціальна активність, соціальне виховання та інше [11].

При оцінці різних підходів до визначення суті соціальної роботи, важливо зауважити, що дослідники акцентують увагу на різних аспектах соціальної взаємодії. Проте в наукових працях до кінця 90-х рр. не було загального системно-інтегративного підходу.

Можна стверджувати, що з поглибленням розуміння суті соціальної роботи відбувається розширення уявлень про неї в цілому. Протягом ХХ – початку ХХІ ст. теорія та сутність соціальної роботи активно розроблялися такими вченими, як А. Капська, І. Козубовська, Г. Лактіонова, М. Лукашевич, В. Полтавець, В. Поліщук, Т. Семигіна, С. Харченко та інші [7].

Одне з перших визначень поняття “соціальна робота” було запропоновано українським вченим В. Полтавцем (2000), який визначив її як “...системну теоретичних знань, на якій базується практика, мета якої – забезпечення соціальної справедливості шляхом підтримки і захисту найменш захищених верств суспільства та протидії факторам соціального виключення” [2]. У 2001 р. Міжнародна феде-

рація соціальних працівників (МФСП) та Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи (МАШСР) визначили соціальну роботу як професійну діяльність, що сприяє соціальним змінам, розв'язанню проблем у людських стосунках, а також наснаженню та звільненню людей для поліпшення їхнього добробуту. Використовуючи теорії поведінки людини та теорії соціальних систем, соціальна робота здійснює втручання у сферу взаємодії людей з їхнім оточенням. Принципи дотримання прав людини та соціальної справедливості є головними для соціальної роботи [2].

Це визначення було розширене у 2014 р. та тепер має такий вигляд: “соціальна робота – це професійна діяльність та академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей. Основні принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності та поваги до різноманітності є основою соціальної роботи. Заснована на теоріях соціальної роботи, соціальних і гуманітарних наук, а також місцевих знань, соціальна робота залучає людей і структури для вирішення життєвих проблем та підвищення добробуту” [11].

У 2015 р. українські науковці М. Лукашевич та Т. Семигіна розширили розуміння суті соціальної роботи, визначивши її як “професійну діяльність соціальних інституцій, державних та недержавних організацій, груп та окремих осіб, спрямовану на надання допомоги у забезпеченні успішної соціалізації осіб чи груп людей у випадках, коли недостатність умов у суспільстві або особистих проблем утруднюють чи призупиняють соціалізацію або приводять до її негативних наслідків”. І. Мигович та В. Жмир розглядають соціальну роботу як процес, спрямований на підтримання та надання кваліфікованої допомоги будь-якій людині, групі або громаді. Ця допомога має на меті розширення або відновлення їхньої здатності до соціального функціонування та сприяє реалізації громадянських прав, запобігаючи соціальному виключенню [1].

При врахуванні сучасного рівня розвитку поняття соціальної роботи можна розглядати її як процес сприяння формуванню і реалізації сил індивідуальної та соціальної суб'єктності людини, а також виявлення й актуалізацію ресурсів для їх ефективного функціонування й відновлення.

З-поміж різних визначень поняття “соціальна робота” особливо переконливим є тлумачення, запропоноване А. Капською: соціальна робота полягає у створенні та забезпеченні умов для гідного, комфортного існування людини як соціального суб'єкта [8].

Враховуючи різноманітність розуміння соціальної роботи та її головну мету, ми пропонуємо розглядати це поняття у двох аспектах: широкому і вузькому. У широкому розумінні соціальна робо-

та – це вплив громадськості, професіоналів та індивідів на соціальну політику, спрямований на створення умов для життєдіяльності кожної людини, сім'ї і громади. У вузькому – це професійна діяльність, що здійснюється кваліфікованими спеціалістами і спрямована на надання індивідуальної допомоги людині, сім'ї або групі осіб, які опинилися у складних ситуаціях, за допомогою консультування, психологічної підтримки та інших інструментів. При аналізі сутності й організації соціальної роботи важливо зазначити, що вона є складним і різнобічним видом діяльності. Під час такого розгляду необхідно враховувати загальноприйняте розуміння філософських та психологічних аспектів діяльності, а також специфіку і фактори, що визначають об'єкт вивчення.

Якщо розглядати соціальну роботу як форму діяльності, то важливо уточнити предмет її діяльності, оскільки він змінюється у процесі розвитку теорії та практики. Запропоноване визначення предмета може бути широким, але воно є необхідною основою для організації діяльності через форми професійної та непрофесійної роботи.

Загалом, можна погодитися з філософською точкою зору О. Кравченка (2020), що діяльність є способом існування та розвитку суспільства і людини, процесом трансформації навколишньої природної та соціальної реальності. Також, Г. Каплан (1998) виокремлює різні види діяльності та основні елементи, що характеризують її структуру [1].

Щодо психологічного підґрунтя діяльності, важливо зазначити, що М. Колотило (2018) детально розглядає дії як процеси, які впливають із усвідомлених потреб та цілей. Його аналіз включає структуру людської діяльності, її окремі види та їх мотиви, а також розбіжності між суспільним і особистим значенням дій. Суттєвою частиною соціальної роботи є практика та досвід у впорядкуванні суспільного життя людини, подоланні суперечностей між ним та середовищем, а також удосконаленні системи спілкування і спільної діяльності різних груп населення. Професіоналізм та майстерність у сфері соціального управління, якість мережі соціальних служб як ефективних громадських інституцій, а також кваліфікаційна підготовка соціальних працівників, що реалізують державну соціальну політику на місцях (наприклад, служби зайнятості, соціальні педагоги, практичні психологи і т. д.), мають вирішальне значення [12].

Із цієї перспективи можна аналізувати діяльність фахівців у сфері соціальної роботи як поєднання конкретних процедур та операцій: соціальної (за метою, завданнями, змістом), психолого-педагогічної (за формою), організаторської (за функціями), професійної (за впливом на об'єкт). Це свідчить про наявність складної і мінливої структури діяльності. Тим не менше, важливо розрізнити ко-

жен вид діяльності, оскільки, як зазначає В. Поліщук (2003), всі вони можуть бути класифіковані за головним об'єктом: природа, техніка, люди, знакові системи, художні образи.

Такий підхід до аналізу діяльності соціальних працівників виправданий у зв'язку з багатогранністю їхніх видів діяльності. При цьому важливо враховувати, що психологічні та педагогічні аспекти переважають у роботі соціальних працівників, які працюють з сім'ями, на виробництві або в інших групах, тоді як організаційна робота більш характерна для керівників центрів соціальної допомоги або управлінців в регіональних органах.

Варто також визначити основні принципи і закономірності соціальної роботи як основні ідеї та правила, які керують діяльністю у сфері соціального захисту й підтримки населення, а також відповідають вимогам інноваційної практики.

У літературі рекомендується розрізнити дві групи закономірностей соціальної роботи: функціонування та розвитку суб'єктів соціальної роботи, а також суттєві зв'язки між суб'єктом та об'єктом соціальної діяльності та їх діалектику. Такий підхід, на думку І. Звереві, є більш обґрунтованим. На основі досліджень вчених (В. Бех, І. Зверева, А. Капська, М. Лукашевич, А. Мудрик, Т. Семігіна та інші) можна виділити ключові закономірності в соціальній роботі. Серед них – зв'язок між соціальними процесами у суспільстві, соціальною політикою та практикою соціальної роботи; адаптація змісту, форми і методів соціальної роботи до конкретних умов життя різних груп людей; розв'язання соціальних проблем на основі потреб та інтересів клієнтів; залежність результативності від професіоналізму і моральних якостей спеціалістів, а також можливостей соціальної системи. Ці закономірності становлять методологічну основу для визначення принципів соціальної роботи [7]. Принципи – це об'єктивні зв'язки, які керують діяльністю у сфері соціального захисту та підтримки населення. Етичний кодекс спеціалістів соціальної роботи визначає такі принципи, як повага до гідності кожної людини, пріоритетність її інтересів, толерантність, довіра та співпраця, доступність послуг, конфіденційність та дотримання професійних етичних норм.

Отже, різні автори вказують на різноманітність принципів соціальної роботи. Деякі виділяють соціально-політичні, організаційні та соціально-психолого-педагогічні принципи, інші – акцентують увагу на клієнтоцентризмі, опорі на власні сили клієнта, толерантності та конфіденційності. Усі вони мають важливе значення у роботі соціального працівника, оскільки враховують різні аспекти соціальної діяльності та потреби клієнтів. Важливо зазначити, що вибір принципів для конкретної ситуації залежить від контексту, потреб клієнта та мети соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білозерова М.В. Поняття “поліпрофесійна мобільність” майбутнього соціального працівника в наукових дослідженнях. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2018. № 8 (322) листопад. Ч. 1. С. 179–185.

2. Василенко О.М., Синюк Н.В., Овод Ю.В., Романовська Л.І., Фурдуй С.Б., Шеремет А.М., Якубова Л.А. Теоретичні та методичні аспекти соціальної діяльності: монографія / відп. ред. Л.О. Данильчук, Л.І. Романовська. Хмельницький: Фоп Цюпак А.А., 2020. Т. 2. 336с.

3. Інтегрована програма з формування сприйнятливості до АРТ у клієнтів ВІЛ – сервісних організацій та розвитку їхньої економічної самостійності. Частина 1. Інтеграція програми формування прихильності до АРТ та розвитку економічної самостійності / О. Гальчинська, Т. Семигіна. Київ: Поліграф плюс, 2017. 28 с

4. Закон України “Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю”. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>.

5. Закон України “Про соціальні послуги”. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

6. Закон України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії”. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.

7. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях”. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>.

8. Зверєва І.Д., Козубовська І.В., Керецман В.Ю., Пічкарь О.П. Соціальна робота з дітьми та молоддю (теоретико-методологічні аспекти): у 2-х ч. / Ужгород: УжНУ, 2000. Ч. 1. 192 с.

9. Капська А.Й. Деякі теоретичні аспекти соціальної роботи. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2004. № 2. С. 5–14.

10. Карпенко О.Г., Романова Н.Ф. Теорія та практика соціальної роботи: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: Слово, 2015. 402 с.

11. Колотило М.О. Філософія сучасної соціальної роботи у контексті громадянського суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 132. С. 224–227.

12. Семигіна Т.В. Міжнародна соціальна робота: глобальні пріоритети соціального розвитку і нове визначення соціальної роботи. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2015. № 1–2. С. 6–11.

13. Слезанська Г.І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. 382 с.

14. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / І.Д. Зверєва та ін.; ред. І.Д. Зверєва, Г.М. Лактіонова; Луганський держ. педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка, Християнський дитячий фонд. Київ: Науковий світ, 2003. 234 с.

REFERENCES

1. Bilozerova, M.V. (2018). Poniattia “poliprofesiina mobilnist” maibutnoho sotsialnoho pratsivnyka v naukovykh

doslidzhenniakh [The concept of “multiprofessional mobility” of the future social worker in scientific research]. *Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University: Pedagogical Sciences*. No. 8 (322). part.1. pp. 179–185. [in Ukrainian].

2. Vasylenko, O.M., Syniuk, N.V., Ovod, Yu.V., Romanovska, L.I., Furdui, S.B., Sheremet, A.M. & Yakubova, L.A. (2020). *Teoretychni ta metodychni aspekty sotsialnoi diialnosti: monohrafiia* [Theoretical and methodical aspects of social activity: monograph]. (Eds.). L.O. Danylchuk, L.I. Romanovska. Khmelnytskyi, Vol. 2. 336 p. [in Ukrainian].

3. Intehrovana prohrama z formuvannia spryiniatlyvosti do ART u kliientiv VIL – servisnykh orhanizatsii ta rozvytku yikhnoi ekonomichnoi samostiinosti [An integrated program for the formation of susceptibility to ART among clients of HIV – service organizations and the development of their economic independence]. Part 1. / O. Halchynska, T. Semyhina. Kyiv, 2017. 28 p. [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy “Pro sotsialnu robotu z simiamy, ditmy ta moloddu” [Law of Ukraine “On social work with families, children and youth”]. Official website of the Parliament of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>. [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy “Pro sotsialni posluhy” [Law of Ukraine “On Social Services”]. Official website of the Parliament of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>. [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy “Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsialni harantii” [Law of Ukraine “On State Social Standards and State Social Guarantees”]. Official website of the Parliament of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>. [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo nadannia sotsialnykh posluh u razi vvedennia nadzvychainoho abo voiennoho stanu v Ukraini abo okremykh yii mistsevostiakh” [The Law of Ukraine “On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Provision of Social Services in the Event of the Introduction of a State of Emergency or Martial Law in Ukraine or Some of Its Localities”]. Official website of the Parliament of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>. [in Ukrainian].

8. Zvierieva, I.D., Kozubovska, I.V., Keretsman, V.Iu. & Pichkar, O.P. (2000). *Sotsialna robota z ditmy ta moloddu (teoretykometodolohichni aspekty): u 2-kh ch.* [Social work with children and youth (theoretical and methodological aspects): in 2 h]. Uzhhorod, part. 1. 192 p. [in Ukrainian].

9. Kapska, A.Y. (2004). *Deiaki teoretychni aspekty sotsialnoi roboty* [Some theoretical aspects of social work]. *Social work in Ukraine: theory and practice*. No. 2. pp. 5–14. [in Ukrainian].

10. Karpenko, O.H. & Romanova, N.F. (2015). *Teoriia ta praktyka sotsialnoi roboty: navch. posib. dlia studentiv VNZ* [Theory and practice of social work: teaching. manual for university students]. Kyiv, 402 p. [in Ukrainian].

11. Kolotylo, M.O. (2018). *Filosofiiia suchasnoi sotsialnoi roboty u konteksti hromadianskoho suspilstva* [Philosophy of modern social work in the context of civil society]. *Gileia: Scientific Bulletin*. Vol. 132. pp. 224–227. [in Ukrainian].

12. Semyhina, T.V. (2015). *Mizhnarodna sotsialna robota: hlobalni priorytety sotsialnoho rozvytku i nove vyznachennia sotsialnoi roboty* [International social work: global priorities of social development and a new definition of social work]. *Bulletin of the Academy of Labor and Social*

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У МАЛІЙ АКАДЕМІЇ НАУК ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Relations of the Federation of Trade Unions of Ukraine. No. 1–2. pp. 6–11. [in Ukrainian].

13. Slozanska, H.I. (2018). *Sotsialna robota v terytorialnii hromadi: teorii, modeli ta metody : monohrafiia* [Social work in the territorial community: theories, models and methods: monograph]. Ternopil, 382 p. [in Ukrainian].

14. *Sotsialna robota v Ukraini : navch. posib. dlia stud. vyshch. ped. navch. zakl.* [Social work in Ukraine: teaching

manual for students higher ped. education closing]. I. D. Zverieva et al; (Eds.). I.D. Zvierieva, H.M. Laktionova ; Luhansk State Pedagogical University named after Taras Shevchenko, Christian Children's Fund Kyiv, 2003. 234 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.06.2024

УДК 37.04

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.312178>

Тарас Галатюк, *магістр фізики, учитель фізики та інформатики Рівненської гімназії № 6*

Михайло Галатюк, *кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету*

Юрій Галатюк, *кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри фізики, астрономії та методики викладання Рівненського державного гуманітарного університету*

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У МАЛІЙ АКАДЕМІЇ НАУК ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті проаналізовано зміст науково-дослідницької діяльності учнів, акцентовано увагу на її особливостях, структурі, прямому і побічному продукті. Колективом авторів розроблено логіко-стратегічну модель науково-дослідницької діяльності учнів. Запропонована модель складається з восьми компонентів, які коротко схарактеризовані в цій статті. Модель передбачає досягнення конкретної цілі, якою є розвиток методологічної культури старшокласників можливостями освітнього простору Малої академії наук учнівської молоді.

Ключові слова: дослідження; діяльність; методологічна культура; розвиток; модель; учні; знання; процес; творчість.

Рис. 1. Літ. 11.

Taras Halatiuk, *Master of Physics, Teacher of Physics and Computer Science, Rivne Gymnasium No. 6*

Mykhailo Halatiuk, *Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Pedagogy, Educational Management and Social Work Department, Rivne State University of Humanities*

Yurii Halatiuk, *Ph.D. (Pedagogy), Professor, Professor of the Physics, Astronomy and Teaching Methods Department, Rivne State University of Humanities*

SCIENTIFIC RESEARCH ACTIVITY AT THE JUNIOR ACADEMY OF SCIENCES AS A FACTOR IN DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL CULTURE OF SENIOR PUPILS

The article focuses on the problem of organization and management of scientific research activities of senior pupils. In the process of scientific research and analysis of the practice of involving senior pupils in research activities at the Junior Academy of Sciences, the authors defined didactic conditions for the realization of the creative potential of schoolchildren. Adherence to didactic conditions will help ensure the productivity of subject-subject interaction of all participants in scientific research activities in the educational space Junior Academy of Sciences for schoolchildren.

The article analyzes the content of research activities of pupils, attention is focused on its features, structure, direct and by-products. Installed, that the scientific research activity of pupils is a creative process resulting in a new achievement. As a rule, a new achievement has its objective (subjective) novelty and originality.

The team of authors of the article developed a logical-strategic model of pupils' scientific and research activities. The proposed model consists of eight components, which are characterized in this article. The model provides for the achievement of a specific goal, which is the development of the methodological culture of senior pupils, the possibilities of the educational space Junior Academy of Sciences for schoolchildren.